

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА POLITICAL REVIEW

ISSN 1451-4281

УДК 1+2+3+32+9

Година (XXXI) XXIII vol. 77.

Број 3/2023

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW

Часопис за политикологију, политичку социологију,
комунологију и примењену политику

ISSN 1451-4281

Број 3/2023 Год. (XXXI) XXIII vol. 77 стр. 1-276

Часопис излази четири пута годишње

Часопис „Политичка ревија”, покренут као зборник под називом
„Политичке студије” 1968, обновљен као „Политичке свеске”
1994. као научни часопис излази од 2002. године

Издавач:

Институт за политичке студије Београд, Светозара Марковића бр. 36

Телефон: 011/3349-204

E-mail: ips@ips.ac.rs

E-mail: pr@ips.ac.rs

www.ips.ac.rs

www.ips.ac.rs/magazines/politicka-revija/

За издавача:

др Миша Стојадиновић (виши научни сарадник)

Главни и одговорни уредник:

др Момчило Суботић (научни саветник)

Редакција:

др Драган Марковић (научни саветник), проф. др Зоран Милошевић (научни саветник), проф. др Јован Базић (редовни професор), др Владан Станковић (виши научни сарадник), др Сања Шуљагић (виши научни сарадник), др Сања Стошић (научни сарадник), др Александар Лукић (научни сарадник), проф. др Драган Јовашевић (редовни професор), мр Александра Мирковић (истраживач–сарадник), др Марија Ђорић (виши научни сарадник), др Милена Пешић (научни сарадник), др Миодраг Радојевић (научни сарадник)

Секретари:

МА Андреа Матијевић (истраживач–сарадник),

МА Милица Топаловић (истраживач–приправник)

Лектура и коректура:

Ања Маљевић

Савет часописа:

академик Елена Малишева, проф. др Миролjub Јевтић (редовни професор), др Никола Жутић (научни саветник), др Драган Новаковић (научни саветник), др Дубравка Стајић (виши научни сарадник), проф. др Брацо Ковачевић (редовни професор), проф. др Урош Шуваковић (редовни професор), др Снежана Грк (научни саветник), др Маријана Максимовић (научни сарадник), проф. др Димитриј Константинович Безњук (редовни професор), проф. др Кирил Шевченко (редовни професор), др Михаил Лобанов (доцент)

Слог и штампа:

Донат граф, Београд

Тираж: 50 примерака

Радове објављене у овом часопису није дозвољено прештамповати било у целини, било у деловима, без изричите сагласности Уредништва.

САДРЖАЈ

О ИЗБОРНОМ СИСТЕМУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Дејан Бурсаћ

ФАКТОРИ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТИ
У ЗАТВОРЕНОМ ПРОПОРЦИОНАЛНОМ
ИЗБОРНОМ СИСТЕМУ..... 11-28

Милан Јовановић, Саво Симић

ДЕТЕРМИНИШУЋИ КОНТЕКСТУАЛНИ ФАКТОРИ
ВАНРЕДНИХ ИЗБОРА 2022. ГОДИНЕ У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....31-55

ПИТАЊА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Сања Шуљагић

О ДРЕВНОСТИ СРПСКОГ ИДЕНТИТЕТА
НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ.....59-87

Ђуро Бодрожич

НАЦИОНАЛИЗАМ – ИНТЕЛЕКТУАЛНА ИСТОРИЈА
И ПРОГРАМСКА НАЧЕЛА.....89-105

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОЛИТИЧКИХ ИДЕЈА И ПРАКСЕ

Бранко Надовеза

ПОЛИТИКОЛОШКА МИСАО ЛУКЕ ЗРНИЋА.....109-117

Данијела Лакић

ФАКТОРИ УСПОНА ИТАЛИЈАНСКЕ РАДИКАЛНЕ
ДЕСНИЦЕ СА ОСВРТОМ НА ЊЕНЕ
ФАШИСТИЧКЕ ЕЛЕМЕНТЕ119-140

Андреа Јовановић

IN THE REALM OF FREEDOM, EQUALITY
AND PROPERTY: IDEOLOGICAL ASPECTS
OF HUMAN RIGHTS.....143-162

АКТУЕЛНО

Александар Ковачевић

ДОСТОЈАНСТВЕН РАД НА ЛОКАЛНИМ
ДИГИТАЛНИМ ПЛАТФОРМАМА У СРБИЈИ..... 167-192

Маријана Максимовић

ИЗАЗОВИ ЕКОНОМСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ
НА ПОЧЕТКУ ХХИ ВЕКА:
ПОЈАМ, ПОДЕЛА И ЗНАЧАЈ.....195-216

Ђурђица Станковић

ЈУЖНО КИНЕСКО МОРЕ КАО ЗАМРЗНУТИ
КОНФЛИКТ У ИНДО-ПАЦИФИКУ..... 219-246

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Зоран Радоњић

ЈУГОСЛАВИЈА, ПОСЛЕДЊИ ДАНИ 1989–1992.
КЊИГА ТРЕЋА – РАЗАРАЊЕ ДРЖАВЕ,
СТВАРАЊЕ ДРЖАВА.....251-255

CONTENTS

ON THE ELECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Dejan Bursać

THE FACTORS OF GEOGRAPHICAL REPRESENTATION
IN A CLOSED-LIST PR SYSTEM: THE CASE OF THE
REPUBLIC OF SERBIA..... 11-28

Milan Jovanović, Savo Simić

DETERMINING CONTEXTUAL FACTORS
OF THE 2022 SNAP ELECTIONS IN THE
REPUBLIC OF SERBIA.....31-55

THE QUESTIONS OF NATIONAL IDENTITY

Sanja Šuljagić

ON THE ANTIQUITY OF SERBIAN IDENTITY
IN KOSOVO AND METOHIIJA..... 59-87

Duro Bodrožić

NATIONALISM – INTELLECTUAL HISTORY
AND PROGRAMMING PRINCIPLES..... 89-105

FROM THE HISTORY OF POLITICAL IDEAS AND PRACTICE

Branko Nadoveza

POLITICAL THOUGHT OF LUKA ZRNIĆ.....109-117

Danijela Lakić

THE FACTORS OF THE RISE OF ITALIAN RADICAL
RIGHT WITH THE REFLECTION ON ITS
FASCIST ELEMENTS..... 119-140

Andrea Jovanović

IN THE REALM OF FREEDOM, EQUALITY AND
PROPERTY: IDEOLOGICAL ASPECTS OF
HUMAN RIGHTS.....143-162

CURRENT ISSUES

Aleksandar Kovačević

DECENT WORK AT LOCAL DIGITAL PLATFORMS
IN SERBIA..... 167-192

Marijana Maksimović

CHALLENGES OF ECONOMIC DIPLOMACY
AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY:
CONCEPT, DIVISION AND SIGNIFICANCE..... 195-216

Đurđica Stanković

THE SOUTH CHINA SEA AS A FROZEN CONFLICT
IN THE INDO-PACIFIC..... 219-246

REVIEWS

Zoran Radonjić

YUGOSLAVIA, LAST DAYS 1989–1992.
BOOK THREE – DESTRUCTION OF THE STATE,
CREATION OF THE STATES..... 251-255

УДК 355.014(510)
355.014(73)
DOI: 10.5937/pr77-44464
Прегледни рад

Ђурђица Станковић*

Институт друштвених наука, Београд

ЈУЖНО КИНЕСКО МОРЕ КАО ЗАМРЗНУТИ КОНФЛИКТ У ИНДО-ПАЦИФИКУ**

Сажетак

Територијални спорови у Индо-Пацифику представљају изазове за међудржавне односе, како држава региона, тако и САД. Иако нису део индо-пацифичког региона, импозантна је улога САД које често утичу на динамику спорова и односе међу државама. Предмет истраживања рада је анализа територијалних и поморских спорова у Јужном кинеском мору. Циљ истраживања је анализа геостратешког, трговинског и економског потенцијала Јужног кинеског мора, али и истицање опасности од замрзнутог конфликта који постоји у Индо-Пацифику. Основно истраживачко питање на које овај рад покушава да понуди одговор гласи: Због чега је значајно Јужно кинеско море и да ли сукоби у њему прете да свет уведу у нову неизвесну кризу? Закључује се да је проблем територијалних спорова у Јужном кинеском мору не само регионални већ *par excellence* међународни проблем који представља изазов и опасност по светски поредак и глобалну безбедност. Теоријски оквир који је коришћен у истраживању се заснива на анализи маритимне геополитике и односе моћи држава кроз призму Маханове геополитичке теорије поморске моћи.

* djstankovic@idn.org.rs

** Рад је настао поводом јавног предавања под називом „Значај Јужног кинеског мора и стратешко позиционирање Кине”, одржаног 19. априла 2023. године у Институту друштвених наука Београд и у оквиру Програма истраживања Института друштвених наука за 2023. годину који подржава Министарство науке, технолошког развоја и иновација.

У раду се користи контекстуални приступ, историјско-компаративна метода и метода анализе садржаја докумената.

Кључне речи: Јужно кинеско море, Индо-Пацифик, право мора, САД, НР Кина

УВОД

Регион Индо-Пацифика постаје све важнији за проучавање, како из домена безбедности, економије, политикологије, тако и из геополитичке перспективе. Реч је о једном од најнасељенијих региона света, који обухвата популацију од преко 4 милијарде људи и неке од најзначајнијих, најбрже растућих светских економија. Због специфичности своје географске позиције и геополитичког значаја, као и огромног броја становништва, сукоби у региону Индо-Пацифика нису само питања која имају регионални, већ међународни карактер. Најбитнији сукоби који потресају овај регион јесу територијалне и поморске природе.

Циљ рада јесте да поред истицања значаја Јужног кинеског мора укаже на непосредну опасност од територијалних и поморских спорова који у њему постоје. Значај ових сукоба је велики, јер споменуто Јужно кинеско море има огроман економски и трговински потенцијал, изразито је богато природним ресурсима и има велики геополитички и геостратешки значај. Ауторка настоји да укаже да би ескалацијом сукоба у посматраним морским подручјима био уздрман целокупан међународни поредак и да би интернационализацијом сукоба овај регион могао постати поприште нове светске кризе.

Имајући у виду наведено, рад је организован на следећи начин. У уводном делу рада ауторка нуди преглед литературе који се баве истом облашћу истраживања, као и детаљнијег приказа теоријског оквира истраживања, а потом се анализира геостратешки и економски значај Јужног кинеског мора. Већ на почетку рада ауторка покушава да представи значај Јужног кинеског мора и зашто све приобалне државе леме копља како би добиле што више морског подручја и стратешки се позиционирале у Јужном кинеском мору. Из првог дела рада, произилази други део, који је посвећен историјату сукоба у Јужном кинеском мору, као и територијалним захтевима приобалних држава, који се међусобно преклапају и тиме Јужно кинеско море

добија још већи конфликтни потенцијал. У трећем делу рада се разматрају међународноправни механизми за решавање спорних морских подручја, али се указује и на неуспешност међународног права да у складу са Конвенцијом Уједињених нација о праву мора из 1982. године, разграничи све спорне територије. У четвртм делу рада је анализирана улога регионалних организација у контексту спора у Јужном кинеском мору, кроз деловање Удружења држава Југоисточне Азије (АСЕАН). Ауторка у овом делу рада покушава да прикаже примат националних интереса над регионалним интересима, што доводи до разједињености ставова држава чланица и спутава АСЕАН да заузме јединствен став по питању спорног Јужног кинеског мора. Пети део рада представља дискусију о будућности Индо-Пацифика у контексту анализираних спорних морских територија и поморске границе и евентуалне назнаке за превазилажењем нетрпелјивости суседа у региону, кроз пример Споразума о Тонкишком заливу, као једини пример успешности деловања међународног права у посматраном морском подручју. Незаобилазно, у овом делу рада се посматра и улога Сједињених Америчких Држава (САД). Иако нису део индо-пацифичког региона, САД често утичу на динамику спорова и односе међу државама и у будућности ће играти велику улогу у (не)решавању спора у Јужном кинеском мору. На крају рада се налазе закључна разматрања.

ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Питање територијалних и поморских спорова у Јужном кинеском мору представља изузетно актуелно и комплексно међународно и безбедносно питање. Велики број истраживања, радова и анализа на ову тему убедљиво говори о значају и комплексности овог питања. Преглед литературе обухвата анализу постојеће литературе иностраних и домаћих аутора из домена међународних односа, геополитичких студија, међународног јавног права, као и науке о безбедности. Последњих неколико година дошло је до значајног пораста истраживања на тему Јужног кинеског мора. Томе додатно доприноси оживљавање Махановог учења о превласти поморске моћи и осавремењивање кроз радове кинеских аутора давно утемељених геополитичких хипотеза. Циљ рада је да сагледа геополитички, економски и трговински значај Јужног кинеског мора

кроз призму Маханове теорије маритимне геополитике и односе моћи држава. Маритимна геополитика се користи у раду да укаже на значај морских путева и географије у обликовању међудржавних односа и спорова у Јужном кинеском мору, док односи моћи држава приказују динамику међудржавних односа, укључујући различите нивое моћи, интереса и стратегије држава.

Оживљавање геополитичке доктрине превласти поморске моћи је последњих година у експанзији у НР Кини, што резултира учесталијим превођењем дела Алфреда Тејера Махана (*Alfred Thayer Mahan*) и осталих аутора који заступају премоћ поморских сила. Анализа ван дер Вустена (*Van der Wusten 2015*) је показала експанзивни пораст интереса за геополитику, која анализира учесталост помињања појма геополитика у научним часописима на различитим језицима. Упоредном анализом појаве термина од 1900. до 2008. године, након 90-их година 20. века, забележен је пораст од 45% у научним издањима на кинеском језику (2015, 285).

Као теоријски основ и оквир целокупног истраживања, ауторка користи основне теоретске постулате Алфреда Т. Махана. Маханово разумевање поморске моћи заснива се на две међусобно повезане хипотезе које објашњавају значај и начин изградње моћи држава путем контроле над морским подручјима. Прва хипотеза примењује се на комбинацију поморске трговине, приступа страним тржиштима и прекоморским поседима, као факторима који доприносе националном богатству и значају. Просперитетан народ зависи од поморске трговине, која омогућава размену ресурса и стварање богатства. С обзиром да су природни ресурси ограничени, заштита слободне трговине и протока ресурса је од виталног значаја. Државе желе сигурност при транспорту робе по трговачким рутама, сигурне луке и контролу над превозом помоћу својих бродова (*Mahan 2011, 12*). Друга хипотеза, која је подржана првом, говори у прилог томе да је владање морима основни предуслов за изградњу и остваривање поморске моћи. Ова хипотеза се односи на постизање војнопоморске супериорности у одређеној акваторији. Одржавање контроле над морским путевима и способност да се оствари војнопоморска надмоћ омогућава држави да заштити своје интересе, како на мору, тако и на копну. Предочене две хипотезе заједно образују Маханову концепцију поморске моћи, где се богатство, приступи страним тржиштима и контрола над морским просторима сматрају основним стубовима националне снаге.

Холмес и Јошихара (*Holmes and Yoshihara*), као професори на Департману за стратегију и политику на Америчком поморском ратном колеџу (*US Naval War College*), који је похађао и Алфред Тејер Махан, написали су једну од најзначајнијих књига о значају поморске моћи у 21. веку. Основна идеја књиге „Кинеска поморска стратегија у двадесет и првом веку: заокрет ка Махану” је да су се кинески аналитичари окренули радовима америчког теоретичара поморске моћи Алфреда Тејера Махана. Централна хипотеза књиге је да Маханова теорија и његове идеје дају неопходан оквир за разумевање кинеске поморске стратегије (*Holmes and Yoshihara 2008*). Међутим, аутори не сматрају да је геополитика један монолитан извор мисли, већ да представља један од многих притисака који терају Кину на море (9) У периоду 1980–2000. године, кинеска економија је расла по просечној годишњој стопи од 9,7% мерено према бруто домаћем производу (2), стога је кинеско окретање ка морима логична последица услед рапидног повећања поморске трговине дуж кинеске обале. Такође, неопходност да обезбеди енергетске ресурсе, односно нафту и гас, кључним транзитним морским путевима, постаје кључан фактор за спољнополитичко деловање НР Кине (4).

Адмирал Лу Хуацин (*Liu Huaqing*) се појављује у улози кинеског Алфред Т. Махана (*Holmes i Yoshihara 2008*). Хуацин заступа главну Маханову идеју да је напредак нације у директној вези са контролом мора, односно јачања поморске моћи коју је сматрао предусловом за активан спољнополитички ангажман. Идејни је творац развитка кинеске поморске стратегије и развитка и модернизације ратне морнарице (*The Blue Water Navy*). Основна идеја Алфреда Т. Махана јесте да контрола поморских коридора у којима се одвија међународна трговина јесте и да ће наставити да буде кључ светске моћи (Зарић 2009, 134). Паралелно са наглим скоком помињања термина геополитика, долази до заокрета од улагања у копнену војску – у ратну морнарицу и до скока војног буџета (улагање у техничке претпоставке развоја поморске премоћи). Јасно је закључити да кинеска спољна политика у Јужном кинеском мору приказује повратак класичне маритимне геополитике кроз стратешко позиционирање кинеске војске у Јужном кинеском мору, због тога што Јужно кинеско море представља централну тачку за развој глобалне поморске премоћи НР Кине. Иако је поморски положај НР Кине дефинисан стратешким одбрамбеним циљевима,

Пекинг их на овај начин остварује кроз високо офанзивне операције и тактике (Holmes and Yoshihara 2008) у Јужном кинеском мору.

Неизоставно је у овом делу дати и кратак преглед радова који су објављени у Кембрицовом зборнику радова „Јужно кинеско море: тешко искушење за регионалну сарадњу или конфликт – полагања права на суверенитет?“, чији су уредници Џенер и Туј (*Jenner and Thuy*), који анализирају значај Јужног кинеског мора за међународни поредак. Зборник радова, који је подељен у четири тематске целине нуди анализу: 1) глобалне димензије и значаја Јужног кинеског мора за међународни систем; 2) субнационалног, националног и регионалног значаја Јужног кинеског мора за међународни систем; 3) (не)примену међународног права у контексту спорова у Јужном кинеском мору и 4) питања сукоба, односно сарадње држава у Јужном кинеском мору. Џофри Тил (*Geoffrey Till*) анализирајући глобални значај Јужног кинеског мора, издваја четири димензије глобалног утицаја и заинтересованости међународне заједнице за Јужно кинеско море: економски значај региона, растући утицај НР Кине и њени интереси у Јужном кинеском мору, развој стратешких односа, односно кооперативне мреже и партнерства у овом региону и развитак великих стратегија (Till 2016, 13–30). Стратешки значај спорова у Јужном кинеском мору Џофри Тил истиче у контексту утицаја спорова на слободну пловидбу морем. Централно истраживачко питање које у раду разматра Родолфо Северино (*Rodolfo Severino*) јесте да ли приобалне државе могу у истицању својих територијалних захтева и претензија да буду вођене виталним националним интересима који одступају од поштовања међународног права мора (Severino 2016, 31–41). Јасно је закључити да је главни фокус истраживачког рада Родолфа Северина посвећен територијалним и поморским претензијама НР Кине у Јужном кинеском мору, двосмисленој правној природи кинеских Девет цртица (*Nine-dash*) и инсистирању НР Кине да спор реши искључиво билатералним преговорима са осталим приобалним државама. Ренато Круз де Кастро (*Renato Cruz de Castro*) анализира спор у Јужном кинеском мору кроз аналитичку призму кинеско-америчког ривалства, истражујући промене у америчкој спољној политици заокрета ка Азији (*Pivot to Asia*) (Cruz de Castro 2016, 42–58). Сходно са тим, наводи се да су САД усвојиле нову поморску стратегију и промовисале као један од својих националних интереса заштиту слободне пловидбе у Индо-Пацифику, тачније у Јужном кинеском мору. Анализу перспектива конфликтног региона,

Карлајл Тејер (*Carlyle Thayer*) започиње истраживачким питањем да ли ће свеобухватна кинеска модернизација морнарице и америчко стратешко ребалансирање ка Азији довести до сукоба у Јужном кинеском мору (Thayer 2016, 223–240). Тејер је мишљења да ће рапидан економски раст и успех НР Кине пружати потпору за повећану потрошњу за војну одбрану и развој ратне морнарице, са циљем заштите економских и трговинских интереса и остваривања претензија ка Јужном кинеском мору.

ГЕОСТРАТЕШКИ И ЕКОНОМСКИ ЗНАЧАЈ ЈУЖНОГ КИНЕСКОГ МОРА

Према Конвенцији Уједињених нација о праву мора из 1982. године, Јужно кинеско море дефинисано као полузатворено море,¹ је једно од најважнијих мора на свету, не само зато што је богато природним ресурсима и значајним биодиверзитетом, већ и представља значајан поморски пут за глобалну трговину и комуникације. Јужно кинеско море обухвата површину од 3,5 милиона квадратних километара (China Institute of Marine Affairs 2011). Државе које имају излаз на море су (приобалне државе): НР Кина, Тајван, Вијетнам, Малезија, Брунеј, Индонезија, Филипини и Сингапур. Географски посматрано, Јужно кинеско море је смештено од Сингапура и Малајског мореуза, до Тајванског мореуза, западне обале Филипина, северне обале Индонезије и источног дела Вијетнама. У мору се налази преко 250, углавном ненасељених острва, гребена, острваца, спрудова и стена груписаних у четири одвојене целине које се у енглеском говорном подручју зову Парасел/Сиша (*Paracel/Xisha Islands*), Спретли/Нанша (*Spratly/Nansha Islands*), Прата/Дунгша (*Pratas/Dongsha Island*), Маклесфилд/Цунгша (*Macclesfield Bank/Zongsha Islands*) (Dimitrijević 2016, 151).

Кроз Јужно кинеско море воде важни поморски путеви који повезују Североисточну Азију са Индијским океаном. Значајно је нагласити да се око трећина светске трговине одвија преко Јужног кинеског мора, што износи око пет трилиона долара годишње (Kipgen

¹ „Полузатворено море је сваки залив, басен или море окружено двама или више државама и повезано са другим морем или океаном уским излазом, или се састоји у потпуности, или првенствено од територијалних мора и искључивих економских зона две или више обалних држава” (Конвенција Уједињених нација о праву мора 1982, чл. 122).

2020, 2) и да је у питању други најпрометнији поморски коридор, после Средоземног мора. Метафорички, често се каже да је Јужно кинеско море „раскрсница на Далеком истоку”, јер је различитим мореузима повезано са другим морима.

Транспорт нафте кроз Малајски мореуз² из Индијског океана, на путу ка Источној Азији кроз Јужно кинеско море, шест пута је већи у односу на количину нафте која пролази кроз Суецки канал и 17 пута већи од количине нафте која пролази кроз Панамски канал (Karlan 2011). Скоро две трећине енергетских залиха Јужне Кореје, Јапана и Тајвана, као и 80% кинеског увоза сирове нафте долази преко Јужно кинеског мора (Karlan 2011). Посебан значај у том смислу има Малајски пролаз јер је уско повезан са енергетском безбедношћу НР Кине и Јапана, будући да нафта пролази кроз тај мореуз и Јужно кинеско море, и због тог значаја се тај пролаз назива и „линијом живота” (Stojanović i Bardžić 2017, 11). Услед зависности НР Кине од увоза енергената, постоји страх и претња по енергетску безбедност државе (Митровић 2021). Нафта и гас су покретачи развоја и успона кинеске економије, намећу потребу да НР Кина постане важан актер на тржишту енергената. Не изненађује чињеница да је НР Кина 2013. године постала највећи увозник нафте на свету, али и пети светски произвођач (2021). Како би се осигурао несметан увоз, односно извоз енергентима, НР Кини је од стратешког значаја да елиминише сваку потенцијалну претњу у Јужном кинеском мору са циљем увећања сопствене енергетске безбедности. У случају ескалације сукоба у Јужном кинеском мору, била би угрожена безбедност пловидбе, глобалне трговине, као и стратешко питање енергетске безбедности приобалних држава.

Поред геостратешке локације и великог трговинског потенцијала, Јужно кинеско море поседује богате резерве нафте, природног гаса и морског биодиверзитета (Kirgen 2020, 2). Процењује се да Јужно кинеско море има више од 15% светских резерви нафте и гаса (Стојановић и Шарановић 2021, 132). Према проценама Светске банке те резерве износе преко 900 трилиона кубних стопа гаса и преко 700 милијарде барела нафте. Економска вредност Јужног кинеског мора учинила га је главним узроком сукоба међу приобалним државама (Nguyen 2015, 24). Нису чудне ни аспирације приобалних држава да уберу што више економске користи из свог

² Малајски мореуз спаја Јужно кинеско море са Индијским океаном и представља један од најзначајнијих светских поморских путева.

географски повољног положаја. Међутим, економске користи нису једини разлог примамљивости Јужног кинеског мора. Геостратешки значај Јужног кинеског мора, као капије за приступ светском океану, везе за пловидбу, стратешки пут за снабдевање већине економије у региону, као и безбедносна ограда, појачавају аспирације приобалних држава (Nguyen 2015, 26).

Поред значајног трговинског потенцијала, за НР Кину је Јужно кинеско море вредно геостратешко и безбедносно двориште (у одбрамбеном смислу), нападачка одсечна даска, као и стратешко питање енергетске безбедности. За кинеско стратешко позиционирање према Јужном кинеском мору од великог значаја је кинеска економија, која је порасла захваљујући индустрији, фокусираној на извоз, и која је велики конзумент енергентима, што је довело до стања зависности од повећаног увоза енергентима, а тиме је учинило и рањивом (Митровић и Траиловић 2014, 133). Отуда произилази и посебна заинтересованост НР Кине да одлучније промовише и заштити своје интересе у Јужном кинеском мору. Међутим, и друге приобалне државе имају интерес да се стратешки позиционирају у Јужном кинеском мору и да контролишу поморске путеве. Проблем настаје када дође до преклапања захтева појединачних приобалних држава – тада говоримо о територијалном спору.

ТЕРИТОРИЈАЛНИ ЗАХТЕВИ ПРИОБАЛНИХ ДРЖАВА У ЈУЖНОМ КИНЕСКОМ МОРУ

Историјски посматрано, већина приобалних држава само је спорадично истицала своје захтеве за сувереношћу над Јужним кинеским морем. Изузетак је НР Кина. У двадесетом веку, питање делимитације морског подручја Јужног кинеског мора постаје актуелно питање међународне заједнице, када се све приобалне државе укључују у споменути спор.

Почетком 20. века, НР Кина је у својим поморским картама и атласима приказала највећи део Јужног кинеског мора као део своје територије (Dimitrijević 2016, 153). Након завршетка Другог светског рата, НР Кина је издала поморски атлас, у коме су исцртане границе кинеске територије у Јужном кинеском мору – тзв. Линија једанаест цртица. Све четири групе острва и острвских формација (Парасел/Сиша, Спретли/Нанша, Прата/Дунгша и Маклесфилд/Цунгша) су на овај начин потпали под кинески суверенитет. Пар

година касније, са отопљавањем односа између НР Кине и Вијетнама, НР Кина је исцртала нову границу – тзв. Линију девет цртица (*Nine line dash*), и дан данас важећу, у корист добросуседских односа са Вијетнамом. Једнострано прокламована граница Девет цртица се колоквијално назива и „крављим језиком” због свог изгледа. Кинеска линија Девет цртица има утемељење у кодификованом међународном праву, као и обичајном праву по коме произилазе права на основу открића, окупације и „историјских права” над територијом (Zhiguo and Bing Bing 2013, 98–123). Отуда произилазе кинеске тврдње да је подручје Јужног кинеског мора „инхерентни део кинеске територије”, наглашавајући да је НР Кина пре свих осталих приобалних држава стекла историјска права на споменутих острвима. Међутим, „кинески територијални захтеви на основу открића, окупације или застаре, односно на основу стечених „историјских права” се не могу уклопити у примену кодификованих правила из Конвенције УН о праву мора” (Dimitrijević 2016, 157). Наведени закључак не имплицира да се НР Кина одрекла њихове примене, већ да нуди другачије разумевање обичајних правила класичног међународног права, који њено историјско право потврђују према остваривању њених суверених права рибарења, експлоатације и истраживања, као и пловидбе у Јужном кинеском мору.

„Линија у облику слова У”, како се другачије назива, је јединствен правни феномен у међународном праву, без експлицитног објашњења о правној природи ове линије (Zou and Ye 2021, 123). Управо је ова линија Девет цртица, као једнострано прокламована граница, најчешћи предмет оспоравања приобалних држава. Како би поткрепила ове тврдње, НР Кина је 1958. године, донела Декларацију о територијалном мору којом је једнострано потврдила суверенитет над поменутих групама острва у Јужном кинеском мору (Dimitrijević 2016, 154). На овај начин, НР Кина је ставила под свој територијални суверенитет већи део Јужног кинеског мора, који се преклапа са конкурентским територијалним захтевима и искључивим економским зонама осталих приобалних држава.

Недуго након добијања независности (1946), Филипини почињу да исказују аспирације за својим парчетом територије у Јужном кинеском мору. Први захтев Филипина тицао се острва Спретли/Нанша, конкретно острва Калајан (*Kalayaan Islands*), које се налази у западном делу острвске формације Спретли/Нанша. Значај острва Спретли/Нанша је велики, јер је шездесетих година

прошлог века, откривено присуство великих ресурса природног гаса и нафте. У архипелагу Спретли/Нанша, који заузима регион југозападног простора Јужног кинеског мора, налазе се преко сто омањих гребена и острва. Са почетком двадесет и првог века, аспирације за присвајањем суверенитета над острвима Спретли/Нанша бивају проширене на Вијетнам, као и на Малезију и Брунеј. Тако долази до преклапања територијалних захтева над острвима Спретли/Нанша између Филипина, Вијетнама, Малезије, Брунеј, као и НР Кине. Док НР Кина и Вијетнам полажу право на цело острво Спретли/Нанша Филипини, Брунеј и Малезија имају ограничене претензије и полажу право на део острва. Због стратешке локације, природног богатства, али и сукобљених интереса на острву Спретли/Нанша, НР Кина је на овом острву изградила неколико вештачких острва, која представљају локације значајних инсталација, као нпр. ракетни системи земља-ваздух, авионске писте и противбродске ракете (Стојановић и Шарановић 2021, 134). Данас су то комплекси где НР Кина стационира бројне стратешке бомбардере и друге борбене системе који треба да обезбеде апсолутну контролу приступа свим кључним деловима спорних острва Јужног кинеског мора (134).

Острво Прата/Донгша се налази под потпуном контролом НР Кине од 2012. године и представља централни архипелаг у Јужном кинеском мору. Острво Парасел/Сиша данас углавном ефективно контролише НР Кина, док се вијетнамске аспирације проширују и на острва Парасел/Сиша, као и Маклесфилд/Цунгша. Малезија претендује на острва Маклесфилд/Цунгша.

Поред наведених територијалних захтева у Јужном кинеском мору, а који се односе на острва и острвске формације, приобалне државе се споре и за одређене морске области око тих острва, као што су територијална мора, искључиве економске зоне и епиконтинентални појасеви (Dimitrijević 2016, 156). Два главна опонента НР Кине у Јужном кинеском мору јесу Филипини и Вијетнам, будући да имају највеће преклапање права на поморску зону са НР Кином и заузимају највећи део острва Спретли/Нанша (Tonnesson 2016, 169).

Међународноправни механизми за решавање спора

Иако су све приобалне државе потписнице Конвенције Уједињених нација о праву мора из 1982. године, конвенција је била и остала мртво слово на папиру у случају спора у Јужном кинеском мору, са јединим успешним изузетком делимитације морског подручја у Тонишком заливу. Проблем је што спорови око суверенитета над острвима нису регулисани поморским правом, јер острва представљају део копнене територије, а не мора (Tonnesson 2021, 38). Територијални суверенитет над копном се стиче или уговором или ефективном окупацијом, а суверена права на мору се утврђују географски, израчунавањем удаљености од копна, у овом случају острва. Претходно правно питање које је потребно решити приликом делимитације у Јужном кинеском мору јесте утврђивање суверенитета приобалних држава над острвима. Кључан принцип поморског права је да копно доминира морем, односно на основу суверенитета над копном (у овом случају острва) се одређује територијално море и искључива економска зона државе. Уколико дође до преклапања искључивих економских зона више држава, користи се средња линија како би се равноправно поделило подручје преклапања. Јужно кинеско море, као полузатворено море, суочено је се преклапањем искључивих економских зона више приобалних држава, са још комплекснијом ситуацијом јер се у том подручју налазе многа спорна острва. Могућност да спор у потпуности буде решен преговорима и мирним путем, посредством Међународног суда за поморско право (*International Tribunal for the Law of Sea*) је мање вероватна због неспремности неких страна да се нагоде кроз мултилатералне механизме и да одустану од својих максималистичких захтева. Отежавајућу околност чини инсистирање НР Кине да се проблем разграничења у Јужном кинеском мору реши кроз билатералне преговоре заинтересованих страна, без интернационализације сукоба (Severino 2016, 34–35). Међутим, многа спорна острва су предмет потраживања више приобалних држава (нпр. острва Спретли/Нанша), тако да билатералан начин решавања спорова не би довео до делотворног решења. Свеобухватно решење мора представљати комбинацију билатералних и мултилатералних преговора.

Други отежавајући проблем представља чињеница да ниједна од приобалних држава није одредила која морска подручја сматра

острвима, а која стенама. Према члану 121. Конвенције Уједињених нација о праву мора из 1982. године: „острво је природно формирана површина копна, окружена водом, која је изнад воде у време плиме”; у наставку се наводи да тако дефинисано острво може да генерише сопствено територијално море, искључиву економску зону, епиконтинентални појас, као и свака друга територија. Насупрот томе, у истом члану се дефинише следеће: „стене које не могу да издрже људско становање или сопствени економски живот не могу имати искључиву економску зону, као ни епиконтинентални појас.” На овај начин, приобалне државе су задржале стратешку двосмисленост да дискреционо одређују која морска подручја сматрају острвима, односно стенама, у зависности од тога колико користи имају од такве интерпретације.

Спор је добио још више на значају и видљивости 2013. године, када су Филипини покренули међународну арбитражу, због незаконитих кинеских територијалних претензија, оспоравајући кинеску Линију девет цртица, по којој већински део Јужног кинеског мора потпада под кинески суверенитет (Whomersley 2021, 426–427). То је довело до оштрих негодовања кинеске стране и одбијања да суделују у поступку, инсистирајући да се спор реши билатералним путем, без посредовања међународних механизма. Народна Република Кина је такође покушала да оспори и надлежност арбитражног суда (426). Стални арбитражни суд у Хагу је 2016. године пресудио у корист Филипина, закључујући да не постоје историјски докази који би потврдили да је НР Кина једина кроз историју вршила суверена права над водама и ресурсима целог мора и сугеришући да се спор реши у складу са међународним правом.³ Међутим, уместо да утиче на решавање спора, арбитража Филипина против НР Кине је покренула „Пандорину кутију” законитих права на спорним територијама Јужног кинеског мора. Након донете

³ Арбитражни суд је испитујући доказе у вези са кинеским тврдњама да поседују историјско право на сувереним коришћењем морског пространства Јужног Кинеског мора утврдио да постоје докази да су кинески рибари и морепловци користили острва у овом подручју. Међутим, суд је утврдио да су воде Јужног кинеског мора биле ван територијалног мора НР Кине и да су сходно томе третиране као део отвореног мора. С тим у вези, Арбитражни суд је закључио да остваривање права риболова и пловидбе представља остваривање слобода које произилазе из међународног правног статуса отвореног мора, а не из историјских права НР Кине, будући да НР Кина није доставила доказе да је једина имала историјски искључиву контролу (ефективну окупацију) над водама Јужног кинеског мора, односно да је спречавала друге државе да користе његове ресурсе.

арбитражне пресуде, Пекинг је једнострано одбацио пресуду суда којом је утврђено да НР Кина нема историјско право на Јужно кинеско море, чиме је демонстрирана одлучност супротстављања међународним нормама које НР Кина сматра противним својим националним интересима (Kuntić 2018, 75).

Истог дана када је донета арбитражна пресуда, НР Кина је усвојила изјаву (и на томе инсистира и данас) да поседује територијални суверенитет и поморска права и интересе у Јужном кинеском мору (Zhui and Li 2021, 172), који укључују: 1) НР Кина има суверенитет над Јужним кинеским морем (*Nanhai Zhudao*) који чине острва Прата/Донгша (*Dongsha Qundao*), Парасел/Сиша (*the Xisha Qundao*), острва Маклесфилд/Цунгша (*Zhongsha Qundao*) и острво Спретли/Нанша (*Nansha Qundao*); 2) НР Кина има унутрашње воде, територијално море и суседну зону на основу суверенитета над Јужним кинеским морем; 3) НР Кина има искључиву економску зону и епиконтинентални појас на основу суверенитета над Јужним кинеским морем; 4) Све напред наведено, НР Кина потврђује на основу историјских права које поседује над Јужним кинеским морем (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China 2016).

Иако донета пресуда представља победу међународног права, није утицала на промену асертивне кинеске политике, чак штавише, поспешила је још агресивнији кинески ангажман у Јужном кинеском мору. Парадоксално је да НР Кина сматра да таква њена политика не представља повреду међународног права и да су њени ставови у складу са релевантним међународним правом и праксом. Кинески став је да Конвенција Уједињених нација о праву мора не утиче на ограничење територије и суверенитета мора, па се сходно томе не може користити да би се решио проблем који је везан за суверенитет и територију, у овом случају Јужног кинеског мора; конвенција не може бити основ законитости за решавање спорова у Јужном кинеском мору (Stojanović i Bardžić 2017, 22). Све то говори у прилог тези да НР Кина креира нова правила међународне игре у Индо-Пацифику и да развија нове праксе одступања од поштовања међународног права.

УЛОГА РЕГИОНАЛНИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У КОНТЕКСТУ СПОРА У ЈУЖНОМ КИНЕСКОМ МОРУ

Асоцијација нација Југоисточне Азије – АСЕАН

У контексту спора у Јужном кинеском мору, незаобилазно је анализирати и представити улогу регионалних организација које обухватају споменуте државе. Спорови држава чланица које чине неку регионалну организацију јесу спорови и саме организације. Да ли ће регионалне организације имати јединствен став по питању спорних области или ће бити унутар организације разједињене по различитим националним основама, у наставку рада ће бити приказано на примеру АСЕАН.

Унутар АСЕАН, увек су постојале вишеструке поделе поводом спора у Јужном кинеском мору. Главна подела у АСЕАН постоји између две групе држава. Прва група држава чине државе које имају територијалне претензије и јаке економске или безбедносне интересе у Јужном кинеском мору и обухвата четири државе чланице АСЕАН – Брунеј, Малезија, Филипини и Вијетнам (Ва and Storey 2016, 89–90). Поред четири држава чланица АСЕАН, и Индонезија и Сингапур чине шесторку приобалних држава Јужног кинеског мора, које поред НР Кине, имају прилаз Јужном кинеском мору. Даље посматрано, наведених шест држава се могу поделити у три пара: Филипини и Вијетнам – који спор са НР Кином у Јужном кинеском мору виде као главну националну безбедност и сигурност; Брунеј и Малезија – које су мање заинтересоване или забринуте поводом спора у Јужном кинеском мору, првенствено због своје ограничене природе потраживања и; Индонезија и Сингапур – које су глобално посматрано забринуте због политичке и економске нестабилности Јужног кинеског мора и експанзивне политике НР Кине (89).

Другу групу држава чине државе чланице АСЕАН које немају територијалних захтева у Јужном кинеском мору и чине је Камбоџа, Лаос, Мјанмар и Тајланд. У питању су копнене државе које сматрају да не би требало имати великог удела у спору у Јужном кинеском мору, будући да немају излаз на море. Такође, друга група држава има јаке политичке и економске везе са НР Кином, које не жели да квари и даје примат краткорочним економским вредностима наспрам дугорочним безбедносним интересима. Поред тога, државе чланице АСЕАН и НР Кина су успоставиле највећу зону слободне

трговине међу земљама у развоју, чији годишњи промет износи преко 360 милијарди америчких долара (подаци за 2011. годину), што је преко 40 пута више у односу на обим трговине пре 20 година (Hùng Sơn and Jenner 2016, 143). Чињеница да им је НР Кина највећи и најзначајнији трговински партнер, највећи давалац финансијске развојне помоћи и кредита, ставља државе чланице АСЕАН у незавидну пат позицију. Са друге стране, НР Кина интензивира употребу економских инструмената и подстицаја како би решила спор око Јужног кинеског мора у своју корист. Оваква политика НР Кине се назива „офанзива шарма” (видети Kurlantzick 2006).

Превага националних интереса над заједничким гласом организације, односно регионалних интереса, утицало је да АСЕАН нема званичну јединствену позицију поводом спора у Јужном кинеском мору. АСЕАН не подржава, међутим, нити оспорава територијалне претензије приобалних држава (Hùng Sơn and Jenner 2016, 140). Међутим, због импликације спора на регионалну безбедност, инсистира на мирном решавању сукоба, без претње и употребе силе, у складу са међународним правом.

Разједињеност унутар АСЕАН поводом позиционирања држава чланица у контексту спорног Јужног кинеског мора довела је 2012. године до неусвајања завршног документа (*communiqué*) на састанку министра спољних послова, први пут након оснивања АСЕАН (Ba and Storey 2016, 83). Овакав неуспех АСЕАН, НР Кина је оценила као своју победу, оценивши АСЕАН као неприкладним местом за дискусију поводом разграничења у Јужном кинеском мору (83). Међутим, овако ослабљена улога АСЕАН, само је утицала да се САД енергичније ангажују на простору Јужног кинеског мора, и глобално посматрано, целог Пацифика.

У Источној Азији, оштри политички и историјски спорови и даље стоје на путу регионалној сарадњи, а регионалне организације нису успеле да промовишу регионални идентитет који би могао да превазиђе спорне националне страсти (Дуке 2016, 273). Помака је, међутим, било иако говоримо о малим корацима (*baby steps*) 2002. Године, када је усвојена Декларација о понашању страна у Јужном кинеском мору између НР Кине и државе чланице АСЕАН (Beckman and Dang 2021, 343–344). Иако правно необавезујућа декларација, утицала је на бројне заједничке ангажмане држава чланица АСЕАН и НР Кине (заједнички истраживачки пројекти, пројекти о превенцији и ублажавању морских катастрофа, поморска научна истраживања

итд). Међутим, значајно је нагласити да у свим наведеним областима приобалне државе имају интерес да сарађују, али када дође до преклапајућих, а међусобно супротстављених националних захтева, све државе постављају гард и одбијају даљу регионалну сарадњу. У овом контексту, односи моћи држава играју пресудну улогу, будући да ће моћније државе имати већи утицај на ток и решавање спорова, док ће мање моћне државе често тежити међународној подршци како би заштитиле своје националне интересе.

БУДУЋНОСТ СУКОБА У ЈУЖНОМ КИНЕСКОМ МОРУ И УЛОГА САД

У новијем периоду, оно што карактерише спор у Јужном кинеском мору јесте да говоримо о „вербалном рату”, великом броју поднесака, вербалних нота и оспоравања права других на спорне територије. У томе предњачи НР Кина. Поред тога, НР Кина се усмерила према политици изградње вештачких острва на стратешким тачкама и развоју морнарице, првенствено подморнице с нуклеарним пројектилама (Zorko 2016, 26). Кинеска политика изградње вештачких острва, а затим и милитаризација истих доводи до проширења кинеског територијалног суверенитета. Проширењем кинеског територијалног суверенитета (вештачка острва) и контролом ваздушног простора, део територије који је некада припадао свима (слободно море) и где су државе имале неометан, слободан прелет авиона и пролаз бродова, на овај начин престаје бити јавно доступан свима. Сходно принципу да копно доминира морем, прокламовањем територијалног суверенитета над вештачким острвима, НР Кина одређује и проширује своје територијално море и искључиву економску зону. Једностраном кинеском акцијом долази до проширења територијалног суверенитета, који кинеска војска користи за развој борбених система са циљем потпуне контроле Јужног кинеског мора. На тај начин НР Кина унапређује способност пројектовања регионалне моћи, играњем по властитим правилима, недвосмислено мењајући статус Јужног кинеског мора.

Трансформацијом различитих гребена у острва које је направио човек, НР Кина је узроковала огромно загађење мора и животне средине. Изградњом вештачких острва у Јужном кинеском мору, НР Кина жели да оствари стратешку дубину, која јој недостаје, као и

отворен приступ Пацифику. Стога, оваква политика не представља само питање разграничења или локалног спора у Јужном кинеском мору, већ представља питање шире регионалне безбедности и стабилности. Разграничење у Јужном кинеском мору глобално је питање премоћи у азијско-пацифичкој регији, али и шире (Zorko 2016, 27). Шире посматрано, ово питање може нарушити глобални међународни поредак, уколико приобалне државе, уз помоћ својих савезника, одлуче да ово питање реше насилним путем. Приобалне државе, са изузетком НР Кине, немају стварне механизме за овакво делање, без помоћи савезника, у овом случају САД. Такође, потенцијали приобалних држава су различити. Вијетнам се истиче као „главна и последња нада” за обуздавање кинеске експанзије ка Јужном кинеском мору, који има најбољу мешавину војне снаге, економског динамизма, величине становништва, као и историјског антагонизма према НР Кини (Kaplan 2015, 53).

Милитаризација Јужног кинеског мора и развој индустрије наоружања и морнарице у НР Кини све више представљају поморски безбедносни изазов и дилему за државе у региону, као и САД, које посебно забрињава асертивна⁴ спољна политика НР Кине. Јасно је да званична политика НР Кине о мирољубивом развоју не смањује значајне изворе скептицизма држава у региону, с обзиром на њене спољнополитичке аспирације (MacDonald 2016).

Иако није директно умешана страна у спору, приметан је и велики војни ангажман САД на простору азијског Пацифика,⁵ управо са тежњом обуздавања кинеског растућег регионалног утицаја. Простор азијског Пацифика јесте регион који је обележен најинтензивнијим сукобима интереса између НР Кине и САД (Стојановић и Шарановић 2021, 122). Убрзо након преузимања дужности 2009. године, Обамина администрација је објавила „да су САД опет свеprisутне у Азији” и да имају стратешки национални интерес да обезбеде безбедност пловидбе и слободног прелетања

⁴ Дефинисање кинеске спољне политике кроз асертивни наратив пати од озбиљних теоријских и методолошких недостатака, који често доводе у питање легитимитет таквог описа, јер постоје врло мало извора који дефинишу појам асертиван, једноставно га користе заменивим са појмовима као што су ревизионистички, абразивни или опструкционистички, што збуњује њихове различите дефиниције и примене у међународним односима. Фактор који ауторка узима за сигнализацију асертивног заокрета кинеске спољне политике јесте усвајање Си Ђинпингове геополитике тзв. „Кинески сан”.

⁵ САД су војно присутне у Вијетнаму и на Филипинима.

на подручју Јужног кинеског мора (Thayer 2016, 232). У последњим деценијама, односи САД и НР Кине се налазе на једној од најнижих тачака у својој историји. Напетост потиче из низа разлога који превазилазе територијалне спорове у Јужном кинеском мору, а укључују спорове око суверенитета острва Тајван, питања људских права и демократије, као и сајбер-шпијунаже. Ово превазилази обим постављеног истраживачког питања, те их на овом месту нећемо детаљно анализирати, а директно се могу подвести под изазовима које САД осећају услед рапидног економског, политичког и војног раста НР Кине.⁶ Кинески креатори политике, овакву улогу САД виде као претњу и покушај спречавања „мирног успона” НР Кине, стога су одлучни да елиминишу, или барем смање утицај САД на морима Пацифика (Severino 2016, 38). НР Кина себе види као жртву (раније колонијалних сила, а сада њених наследника) малих приобалних држава које краду њене морске ресурсе и подржавају САД (Valencia 2016, 65). Оваква виктимизација утиче на вођење асертивније кинеске спољне политике и чврсте бескомпромисне позиције, што отежава управљање сукобима и чини њихово решавање немогућим. Са друге стране, оваквом политиком НР Кина, „гура” приобалне државе у загрљај САД, које једине имају потенцијал да балансирају кинеску војну, политичку и економску моћ.

Иако се према усвојеном кинеско-америчком поморско-војном консултативном споразуму (*Sino-US Military Maritime Consultative Agreement*) одржавају редовни годишњи састанци високих војних званичника САД и НР Кине, није било напретка у спорним областима. Често НР Кина у знак протеста против политике САД у Источној Азији (нпр. америчка продаја оружја Тајвану) одлучи да изостане са заказаних састанака. НР Кина је након посете америчке председнице Представничког дома Ненси Пелоси (*Nancy Pelosi*) Тајвану, августа 2022. године, одлучила да прекине

⁶ Уколико упоредимо економски раст НР Кине и САД можемо приметити основне чињенице које подржавају страхове које САД имају услед економског раста НР Кине. У 2010. години САД су имале БДП око 15 трилиона америчких долара, док је НР Кина имала око 6 трилиона долара. Десетак година касније, 2022. године, НР Кина бележи раст БДП и то у износу од 17,96 трилиона долара, док БДП у САД износи 25,46 трилиона (World Bank, 2023). Ако НР Кина настави са истим или сличним економским растом у будућности, може се предвидети да ће та држава убрзо престићи САД у терминима економске величине. Овакав растући размак између две највеће светске економије приказује значајне последице за геополитичке односе, економску конкуренцију и глобалну моћ.

овакав вид комуникације. Како закључује Џејмс Крабтри (*James Crabtree*), НР Кина користи овакав механизам као дипломатски сигнал, претећи да ће прекинути одређене канале комуникације током периода неслагања, као што је то учинила након посете Ненси Пелоси (*Crabtree 2022*). Међутим, коришћење састанака и дијалога за изражавање дипломатског незадовољства у извесној мери подрива сврху канала за комуникацију у кризним ситуацијама, који су најпотребнији током периода напетости (2022).

Мала је вероватноћа говорити да ће се САД повући из овог региона, у коме имају улогу доминантног актера и „покровитеља стабилности”. Савезништво САД са приобалним државама и продубљивање њихове заједничке сарадње је стратегија којом САД желе да иолују НР Кину и да развију тзв. антикинески фронт којим би се онемогућило да Јужно кинеско море постане део кинеске империје. Стратешки циљ САД је спречавање НР Кине да продре на Пацифик, како би Пацифик и даље био ексклузивно амерички. Са друге стране, НР Кина се данас сматра способном и довољно моћном да може изазвати пост-хладноратовски регионални поредак којим доминирају САД и свргнути Америку с трона источноазијског хегемона (*Kuntić 2018, 77*). Борба око делимитације Јужног кинеског мора и инволвираност САД у сукоб би могла довести до озбиљне кризе која би довела до тектонских поремећаја глобалног баланса снаге и угрозила светски мир.

Дугорочно посматрано, најефикасније решење је да приобалне државе Јужног кинеског мора уравнотеже НР Кину, уместо да се ослањају на могућности пројекције силе САД (*Kaplan 2015, 174*). Приобалне државе су експлицитно навеле да желе да избегну сценарио да буду приморане да бирају између две стране. У прилог тврдњи да НР Кина, као и остатак приобалних држава, одваја економска питања од политичких, сведочи и чињеница да је НР Кина постала водећи трговински партнер читаве Југоисточне Азије. Боља регионална економска сарадња, уз раст економије и трговине, може одложити, иако не и решити спорења држава око питања превласти у Јужном кинеском мору.

Пример како се из сукоба и рата, можемо кретати ка мирном решавању спорова видимо на примеру Тонкишког залива (*The Gulf of Tonkin*) у Јужном кинеском мору. Географски посматрано, залив се налази на северном делу Јужног кинеског мора, смештен између северног дела Вијетнама и Јужне Кине. Током осамдесетих година

прошлог века, око овог залива су се ломила копља, да би током дугог временског периода преговарања и бројних састанака, ово питање било успешно решено и простор Тонкишког залива био праведно и подједнако подељен.⁷ Након потписаног Споразума о копненој граници 1999. године, НР Кина и Вијетнам су усвојили два споразума 2000. године, којима су регулисали поморске границе и рибарство и којим је успостављена Заједничка рибарска зона (Tonnesson 2016, 154). Заједничка рибарска зона је ограничена на период од дванаест година, са аутоматским продужетком од три године, уколико ни једна страна не одлучи да раскине споразум. Срећом по обе стране, у Тонкишком заливу није било конкурентских захтева држава на острва у њему. Споразум о Тонкишком заливу је био први и једини споразум о поморској граници у Јужном кинеском мору, који је потписала и званично ратификовала НР Кина. У споразуму, као начину мирног решавања спорова, поштовано је међународно право мора и дат је посебан осврт на задовољавању рибарских интереса и даљем развоју природних ресурса. Овакав модел може послужити као пример за све будуће делимитације у Јужном кинеском мору, али да би овакав модел био уопште и могућ, неопходна је воља кинеске стране да преговара и чини уступке. Ти уступци представљају само одустајање од званичних тврдњи за поседовањем историјских права над спорним територијама и као једино мерило разграничења управо поштовање међународног права мора. Споразум о Тонкишком заливу јесте једини пример поштовања међународног права и решавања спорова о делимитацији у Јужном кинеском мору. Међутим, важно је нагласити да овај споразум није директно повезан са морским подручјем Јужног кинеског мора која су предмет спорења осталих приобалних држава.

Коначно решење спора у Јужном кинеском мору ће захтевати преговоре и коначну одлуку о територијалном суверенитету острва, затим на основу тога разграничење поморских зона између сваке од државе и договор око заједничке интерпретације спорних морских формација (да ли се ради о острвима или стенама). Право коришћења мора је извор многих вишедеценијских спорова и сукоба у Индо-Пацифику (Стојановић и Шарановић 2021, 128). Ти сукоби у

⁷ Сходно међународном праву мора, будући да је имао више острва и дужу обалу од НР Кине, Вијетнам је добио 53,23% укупне водене површине, док је НР Кина добила 46,77%. Као фактор разграничења узета је удаљеност од обала Вијетнама и кинеског острва.

Индо-Пацифику нису ограничени само на простор Јужног кинеског мора, већ обухватају и Источно кинеско море, као и Јапанско море. Будући да је НР Кина окружена суседима који су углавном велике копнене силе (или се налазе под њиховом контролом), она нема могућност да своју сферу утицаја прошири копном, тако да је њено окретање морима (Јужно кинеско море, Источно кинеско море, Јапанско море) логична последица кинеске спољне политике.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Спорови око делимитације у Јужном кинеском мору имају много већи симболички значај од онога што се може назвати регионалним територијалним споровима, у питању су спорови са глобалним последицама. У ери глобализације, међународна безбедност не може бити подељена на регионе и државе које географски припадају том региону. Остваривање регионалне (не)безбедности има импликације на међународну безбедност, стога сви регионални спорови имају потенцијал и значај међународних. Најдеструктивнији спорови су територијални сукоби који представљају безбедносно питање не само региона, већ далеко превазилазе регионалне оквире. Изразита забринутост и несигурност свих држава региона се огледа и кроз константну појачану милитаризацију наоружаних снага и забележен тренд раста војног буџета НР Кине. Јужно кинеско море НР Кина посматра као арену за пројекцију своје нарастајуће војне, политичке и економске моћи и за своје геостратешко позиционирање као глобалног актера у Индо-Пацифику.

Борба око разграничења у посматраним морским подручјима Јужног кинеског мора, јесте борба за контролом над значајним поморским путевима и борба за природне ресурсе. У раду је приказано да Јужно кинеско море поседује велики геостратешки и економски значај који све приобалне државе желе максимално да искористе. Проблем је што се територијалне и поморске претензије приобалних држава међусобно преклапају и чине ово подручје латентним местом за сукобе, који имају потенцијал за конфронтацију глобалних размера. Безбедност региона Индо-Пацифика и спор око Јужног кинеског мора ће и убудуће окарактерисати нерешиви спорови око суверенитета над морским подручјем, недефинисане поморске границе, растући национализам односно превага националних интереса приобалних држава насупротив регионалним интересима

мира и безбедности, слабост регионалних организација у решавању проблема, као и незаобилазно присуство САД у региону. Утицај тих спорова на безбедност не само региона, већ и целог света, интензивира учешће САД, услед чега ће се неминовно заострити америчко-кинески односи. Та чињеница посебно добија на значају, уколико је извесно оценити да ће суштински америчко-кинески односи бити односи сукоба и надметања (Стојановић и Шарановић 2021, 139), а који ће примарно одредити и карактер односа у региону. Односи САД и НР Кине чине окосницу савременог геополитичког система овог региона, а Јужно кинеско море је било и остаће простор где се сукобљавају најзначајнији геополитички и геостратешки интереси САД и НР Кине.

Капланов метафорички приказ Јужног кинеског мора као узаврелог котла, пуног напетих односа међу приобалним државама, који крчкају и које би врло лако могле прерасти у сукоб, најбоље осликава ситуацију у региону. Да ли спор око Јужног кинеског мора може увести свет у нову неизвесну светску кризу, извесно је да да, питање је само да ли ће приобалне државе ризиковати и упустити се у отворени сукоб са НР Кином. Да ли је двадесет и први век време неомахановског света, односно главног питања *ко контролише море и главне морске путеве, контролисаће и копно*, биће потврђено на примеру Јужног кинеског мора. Једнострано прокламовани суверенитет острва и морског подручја Јужног кинеског мора од стране НР Кине може довести до ескалације сукоба, који би интернационализацијом (уласком САД у сукоб) уздрмао међународни поредак. Несумњиво је да будућност света припада Индо-Пацифику, који генерише значајан конфликтни потенцијал за избијање нове неизвесне светске кризе, док је будућност Јужног кинеског мора упитна.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Зарић, Иван. 2009. „Моћ мора у геополитици и геостратегији САД – утицај идеја Алфреда Мехена.” *Национални интерес* 6 (3): 131–149. <https://DOI.org/10.22182/ni.632009.7>.
- Митровић, Драгана, и Драган Траиловић. 2014. „Геополитика кинеске енергетске стратегије у Централној Азији.” *Српска политичка мисао* 44 (2): 133–155. DOI: 10.22182/spm.4422014.7.

- Стојановић, Станислав, и Јованка Шарановић. 2021. „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање.” *Српска политичка мисао* 71 (1): 111–143. DOI: 10.22182/spm.7112021.6.
- Va, Alice, and Ian Storey. 2016. “Continuity and Change in the South China Sea.” In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 71–96. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Beckman, Robert, and Vu Hai Dang. 2021. “ASEAN and the South China Sea.” In *Routledge Handbook of the South China Sea*, ed. Keyuan Zou, 336–356. New York: Routledge.
- China Institute of Marine Affairs. 2011. *China’s Ocean Development Report*. Beijing: State Oceanic Administration.
- Crabtree, James. 2022. “The Biden-Xi meeting and the prospect of resuming military-to-military ties.” *The International Institute for Strategic Studies*. 7 December 2022. <https://www.iiss.org/en/online-analysis/online-analysis/2022/12/the-biden-xi-meeting-and-the-prospect-of-resuming-military-to-military-ties/>.
- Cruz De Castro, Renato. 2016. “The Obama Administration’s strategic rebalancing in Asia: from a diplomatic to a strategic constraintment of an emergent China?” In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 42–58. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Dimitrijević, Duško. 2016. „Sporovi u Južno kineskom moru i međunarodno pravo.” *Pravni život časopis za pravnu teoriju i praksu* 4 (12): 151–166.
- Dyke, Van Jon. 2016. “Regional cooperation in the South China Sea.” In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 266–274. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Holmes, R. James, and Toshi Yoshihara. 2008. *Chinese Naval Strategy in the Twenty First Century: The Turn to Mahan*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9780203946633.
- Hùng, Son Nguyen, and C. J. Jenner. 2016. “Domestic politics: the overlooked undercurrent in the South China Sea.” In *The South*

- China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 133–148. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Kaplan, D. Robert. 2011. “The South China Sea is a Future of Conflict.” *Foreign Policy*. 15 August 2011. <https://foreignpolicy.com/2011/08/15/the-south-china-sea-is-the-future-of-conflict/>.
- Kaplan, D. Robert. 2015. *Asia’s Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*. New York: Penquin Random House.
- Kipgen, Nehginpao. 2020. *The politics of South China Sea disputes*. New York: Routledge.
- Konvencija Ujedinjenih nacija o pravu mora, „Službeni list Evropske unije”, br. 4 (002), 88–219.
- Kuntić, Dario. 2018. „Uspon Kine i sigurnost azijsko-pacifičke regije.” *Forum za sigurnosne studije* 2 (2): 69–94.
- Kurlantzick, Joshua. 2006. “China’s Charm Offensive in Southeast Asia.” *Current History*. https://carnegieendowment.org/files/Kurlantzick_SoutheastAsia_China.pdf.
- MacDonald, Adam. 2016. “Access, Assurance and Acceptance.” In *Facing China as a New Global Superpower*, eds. Huhua Cao and Jeremy Paltiel, 171–195. Singapore: Springer. https://DOI.org/10.1007/978-981-287-823-6_10.
- Mahan, Alfred Thayer. 2011. *The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://DOI.org/10.1017/CBO9780511783289>.
- Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. 2016. “Statement of the Government of the People’s Republic of China’s Territorial Sovereignty and Maritime Rights and Interests in the South China Sea.” *Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China*. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/201607/t20160712_679472.html.
- Mitrović, Dragana. 2021. *Pritajeni tigar, neskriveni zmaj – Kina – razvoj, uspon i globalni uticaj*. Beograd: Institut za azijske studije.
- Nguyen, Thi Lan Anh. 2015. “Origins of the South China Sea Dispute.” In *Territorial Disputes in the South China Sea*, eds. Jing Huang and Andrew Billo, 15–35. Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Severino, G. Rodolfo. 2016. "Global issues and national interests in the South China Sea." In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 31–41. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Stojanović, Stanislav, i Žikica Bardžić. 2017. „Azijski Pacifik – globalni konflikti potencijal.” *Defendologija* 4 (39–40): 9–27.
- Thayer, A. Carlyle. 2016. "China's naval modernization and US strategic rebalancing: implications for stability in the South China Sea." In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 223–240. United Kingdom: Cambridge University Press.
- The World Bank [WB]. 2023. "Data for China and United States." *The World Bank*. <https://data.worldbank.org/country/united-states?view=chart>.
- Till, Geoffrey. 2016. "The global significance of the South China Sea." In *The South China Sea: A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 13–30. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Tonnesson, Stein. 2016. "The Tonkin Gulf Agreements: a model of conflict resolution?" In *The South China Sea A Crucible of Regional Cooperation or Conflict – Making Sovereignty Claims?*, eds. C. J. Jenner and Tran Truong Thuy, 151–170. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Tonnesson, Stein. 2021. "The South China Sea: Historical developments." In *Routledge Handbook of the South China Sea*, ed. Zou Keyuan, 31–45. New York: Routledge.
- Zhiguo, Gao, and Jia Bing Bing. 2013. "The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications." *American Journal of International Law* 107 (1): 98–23.
- Zhui, Feng, and Lingquan Li. 2021. "China's South China Sea Policies." In *Routledge Handbook of the South China Sea*, ed. Keyuan Zou, 167–183. New York: Routledge.
- Zorko, Marta. 2016. „‘Velika igra’ na Pacifiku: povratak maritimne geopolitike i odnosi moći u Južno kineskom moru.” *Političke analize* 7 (28): 23–28.

- Zou, Keyuan, and Qiang Ye. 2021. "The U-shaped line and its legal implications." In *Routledge Handbook of the South China Sea*, ed. Keyuan Zou, 123–145. New York: Routledge.
- Van der Wusten, Herman. 2015. "Imagined communities and practiced geopolitics." *Hungarian Geographical Bulletin* 64 (4): 281–291. DOI: 10.15201/hungeobull.64.4.2.
- Whomersley, Christopher. 2021. "The South China Sea and Arbitration and its Implications." In *Routledge Handbook of the South China Sea*, ed. Keyuan Zou, 426–453. New York: Routledge.

Durđica Stanković*

Institute of Social Sciences, Belgrade

THE SOUTH CHINA SEA AS A FROZEN CONFLICT IN THE INDO-PACIFIC⁹

Resume

Territorial disputes in the Indo-Pacific pose challenges to interstate relations, both the region's countries and the United States. Although they are not part of the Indo-Pacific region, the role of the US is imposing, often influencing the dynamics of disputes and relations between states. The subject of this paper is the analysis of territorial and maritime disputes in the South China Sea. The research aims to analyze the geostrategic, trade, and economic potential of the South China Sea, but also to highlight the danger of the frozen conflict that exists in the Indo-Pacific. The main research question to which this paper attempts to offer an answer is: Why is the South China Sea important, and whether conflicts at sea threaten to lead the world into a new uncertain crisis? The author concludes that the problem of territorial disputes in the South China Sea is not only a regional but *par excellence* an international problem that poses a serious challenge and threat to world order and global security. The theoretical framework used in the research is based on the analysis of maritime geopolitics and power relations of states through the prism of Mahan's geopolitical theory of naval power. The paper uses a contextual approach, a historical-comparative method, and a method of document content analysis.

Keywords: The South China Sea, Indo-Pacific, Law of the Sea, USA, PRC

* djstankovic@idn.org.rs

* Овај рад је примљен 11. маја 2023. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. августа 2023. године.